

נסח דת

מאוצרות
רבנו הרמב"ן

פרשת בלק תשפ"א (שנה ד' גליון 103)

וַתֵּרָא הָאֵתוֹן אֶת מִלְאָךְ ה' נָצַב בְּדֶרֶךְ וַחֲרָבוֹ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ וַתֵּט הָאֵתוֹן מִן הַדֶּרֶךְ וַתֵּלֶךְ בְּשָׂדֵה וַיֵּךְ בְּלַעַם אֶת הָאֵתוֹן לְהַטֵּתָהּ הַדֶּרֶךְ . [כב, כג]

מלאכי השם השכלים הנבדלים לא יראו לחוש העינים, כי אינם גוף נתפש במראה, וכאשר יראו לנביאים או לאנשי הרוח הקודש כדניאל ושיגו אותם במראות הנפש המשכלת כאשר תגיע למעלת הנבואה או למדרגה שתחתיה, אבל שיושגו לעיני הבהמה אי אפשר. על כן תוכל לפרש "ותרא האתון", **כי הרגישה בדבר מפחיד אותה מלעבור והוא המלאך אשר יצא לשטן, כענין ולבי ראה הרבה חכמה ודעת (קהלת א טז),** שיאמר על ההשגה לא על הראות. **וכאשר אירע בה הנס ושם לה הבורא הדבור, אמרה לבלעם (פסוק ל) החסכן הסכנתי לעשות לך כה, אבל לא ידעה למה עשתה עתה כן כי לאונסה נעשה בה כך, ולפיכך לא אמרה לו "הנה מלאך השם עומד לנגדי וחרבו שלופה בידו" כי לא עלתה השגתה לדעת זה כלל.**

ואמר ותרא את מלאך ה' וחרבו שלופה בידו, לא שתראה חרב אף כי מלאך, אבל ירמוז הכתוב כי מפני היות המלאך נכון להכות בה חרדה גדולה נדמה לה כאלו באים לשחוט אותה. ואם נאמר כי המלאכים הנראים בדמות אנשים, כאשר הזכרתי בפרשת וירא (בראשית יח ב), יושגו אף לעיני הבהמות, אם כן איך לא יראנו בלעם, ולא הוכה בסנורים. **אבל יתכן, שהוסיף בהשגת עיניה מי שהוסיף בה הדבור וראתה כאדם, [ובכך חולק על פירוש רש"י] ולא הזכיר בה הכתוב "ויגל השם עיני האתון" כאשר הזכיר באדוניה (פסוק לא), כי הענין כולו באתון נס גדול כבריאה חדשה בנבראים בין השמשות ואינו נקרא גלוי עינים בלבד.** אבל רבותינו (אבות ה ו) לא יזכירו בנסים רק פתיחת פיה.

וטעם הנס הזה, להראות לבלעם מי שם פה לאדם או מי ישום אלם, להודיעו כי השם פותח פי הנאלמים, וכל שכן שיאלם ברצונו פי המדברים, גם ישים בפייהם דברים לדבר כרצונו כי הכל בידו, ולהזהירו שלא ילך אחר נחש וקסם ויקללם בהם, כי מנחש וקוסם היה.

וַיִּגַל ה' אֶת עֵינָי בְּלַעַם וַיֵּרָא אֶת מִלְאָךְ ה' נָצַב בְּדֶרֶךְ וַחֲרָבוֹ שְׁלֹפָה בְּיָדוֹ וַיִּקַּד וַיִּשְׁתַּחוּ לְאִפָּיו . [כב, לא]

מזה הכתוב נלמד כי בלעם לא היה נביא, אלו היה נביא איך יצטרך לגלוי העינים בראיית המלאך כאשר יאמר הכתוב במי שלא הגיע לנבואה כנער אלישע (מ"ב ו יז) והגר המצרית (בראשית כא יט), ולא יאמר כן בנביאים, וכך קראו הכתוב (יהושע יג כב) בלעם בן בעור הקוסם. ומה שאמר הוא (פסוק ח) כאשר ידבר ה' אלי, יקרא ידיעתו העתידות בקסמיו "דבר ה'". אבל לכבוד ישראל בא אליו השם בלילה ההוא, ואחרי כן זכה לגלוי עינים בראיית המלאך ודבר עמו, ובסוף עלה למעלת מחזה ש-ד-י (להלן כד ד טז), והכל בעבור ישראל ולכבודם. **ואחרי ששב לארצו היה קוסם, כי כן יקראנו הכתוב במיתתו (יהושע יג כב) ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בחרב, וחלילה שישלחו יד בנביא השם.** וכך אמרו במדרש במדבר סיני רבה (כ יט), **בלעם נזקק לרוח הקדש, וכשנזדווג לבלק נסתלקה ממנו רוח הקדש וחזר להיות קוסם כבתחלה, לפיכך צווח רם הייתי והורידני בלק.**

ובפרשת פנחס [כה, יח] **כתב הרמב"ן:** "כי ישראל לא יהרגו המתנבא רק ברשות התורה, אבל כאשר נאמר להם כי צוררים הם בנכליהם אשר נכלו להם וגו', הנה כל המתנכלים מחוייבי מיתה, ולכן המיתו גם בלעם כי ידעו שהוא בעל העצה הרעה הזאת", שמהם משמע בהשקפה ראשונה דשפיר יכלו בני ישראל להרוג את בלעם הגם שהתנבא, מאחר והיה זה ברשות התורה. ומכאן שהיה בלעם מתנבא בדרך מקרה נכלל בציווי הכללי להרוג את כל הצוררים בנכליהם כי חלק ה' כבוד לנביאו, שאין כל אפשרות לשלוח בהם יד ללא ציווי ה'. **(ע"פ שם דרך' להגרש"ז ברוידא זצ"ל)**

1

יִקַּר אֱלֹקִים אֶל בְּלַעַם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֵת שְׁבַעַת הַמִּזְבְּחוֹת עֲרַכְתִּי וְאָעַל פֶּר וְאֵיל בְּמִזְבְּחִי . [כג, ד]

בעבור שלא היה האיש הזה מגיע למעלת הנבואה על כן יאמר בו כלשון הזה כי עתה בא אליו דבור השם דרך מקרה לכבוד ישראל ולכך אמר בו (לעיל כב כ) **ויבא אלקים אל בלעם כי הלשון הזה לא יאמר בנביאים רק במי שלא בא במדרגה ההיא.**

ויאמר אליו כי כאשר קרה לבלעם כמקרים אשר יקרו לאנשי רוח הקודש בהתבודד שחלף רוח על פניו תסמר שערת בשרו פחד קראתהו ורעהו רוב עצמותיו הפחיד והודו נהפך עליו למשחית והוא נופל על פניו ארצה אז אמר את שבעת המזבחות ערכתי והוא דרך תפלה כאשר פירשתי (פסוק א).

וַיִּשְׁלַח מְלָאכִים אֶל בְּלַעַם בֶּן בְּעוֹר פְּתוּרָה אֲשֶׁר עַל הַנְּהָר אֲרָץ בְּנֵי עַמּוֹ לִקְרֹא לוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עִם יִצְחָק מִמְצָרִים הִנֵּה כֶּסֶה אֶת עֵינֵי הָאָרֶץ וְהוּא יִשָּׁב מִמְּלִי. [כב ה]

ארץ בני עמו - של בלק, משם היה, וזה היה מתנבא ואומר לו: עתיד אתה למלוך. לשון רבינו שלמה מדברי אגדה (במדבר רבה כ ז).

ופשוטו: ארץ בני עמו של בלעם, כי שם נולד ושם יחוסו. והטעם להזכיר כן, מפני שהיה קוסם מן הארץ שכל עמה קוסמים, כענין שכתוב: כי מלאו מקדם ועוננים כפלשתים (ישעיהו ב ו).

וַעֲתָה לָכֵה נָא אֶרֶה לִי אֶת הָעַם הַזֶּה כִּי עֲצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוֹלֵי אוֹכַל נֶפֶשׁ בּוֹ וְאֶגְרָשׁוּנוּ מִן הָאָרֶץ כִּי יִדְעָתִי אֶת אֲשֶׁר תִּבְרָךְ מִבְּרַךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָר יוֹאֵר. [כב ו]

ומהענין הזה היה כח אותו ארור בלעם הרשע, שהיו אומרים עליו את אשר תברך מבורך ואשר תאור יואר. ולפיכך היה רוצה לעיין בישראל עיון שלם כדי שיוכל להדיק מחשבתו בעליונים וימשיך עליהם מחשבה רעה. ולפיכך אמר (במדבר כד) וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו. ולפיכך הוצרך לדקדק (שם כב) לך נא אתי אל מקום אחר אשר תראנו משם וגו', כי הרשע היה צריך לעיין במה שכוונתו עליו, לטוב או לרע, והיה מדביק מחשבתו למעלה, והיה מושך כח עליון למי שהיה מתכוין ומעיין בו. וזהו ענין (שם כד) מחזה שדי יחזה נופל וגלוי עינים. ולפיכך נתכוין הרשע לבנות המזבחות שבעה ואל בכל אחד, כדי להכניס אליו כל הכחות ולקרנם אל מחשבתו, כדי לקיים הפצו ורצונו הרע בכל אשר יאווה. ולזה אמר (במדבר כג) ויקחהו שדה צופים, שהיה הרשע צופה בהם כדי להמשיך עליהם מחשבתו הרעה. אבל הקדוש ב"ה שיודע כל המחשבות ידע מחשבתו הרעה, ולא הניחה לרצונו של בלעם הרשע. והבן זה מאוד ותדע עד היכן מגיע כח המחשבה. [אגרת הקודש לרמב"ן סוף פרק ח]

וַיְהִי בַבֶּקֶר וַיִּקַּח בָּלַק אֶת בְּלַעַם וַיַּעֲלֵהוּ בַמּוֹת בְּעַל וַיֵּרָא מִשֶׁם קֶצֶה הָעַם. [כב מא]

היה מעלה אותו במקום אשר יראנו כדי שיתכוין אליו בקללתו, ולא תפרד נפשו מהם, כי אלה מכחות הנפש להיות דבקה בעת הראייה כידוע מענין החכמים (ב"ק קיז): דלי לי גבינאי דבעינא למחויייה דלי ליה יתב ביה עיניה ונח נפשיה.

[והגיד הכתוב שלא ראה כל המחנה, כי היו חונים ארבעה דגלים לארבע רוחות השמים. ובפעם השנית אמר לו בלק: אפס קצהו תראה וכולו לא תראה (במדבר כג יג), כלומר גם בפעם הזאת לא תראהו כולו גם הוא הדבר המונע ממך קללתם, אבל קבנו לי משם אם תוכל, כי אין לי מקום להראותו כולו משם. חשב בלק אולי יש באחת הקצוות דגל אנשים צדיקים וטובים אשר אין השם חפץ דכאו.

ויתכן לפרש עוד כי בפעם הראשון ראהו כולו, כי במות בעל מקום גבוה, וראו שניהם משם קצה העם, ובנו שם המזבחות, והלך בלעם אל ראש הגבעה אשר בהר ההוא וירא את כולו, וזה טעם: וילך שפי (במדבר כג ג) שהלך אל שפי שבו, [כדברי ר' אברהם אבן עזרא].

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הֲרֹגוּ אִישׁ אֶנְשֵׁי הַנְּצַמְדִים לְבַעַל פְּעוֹר. [כב ה]

לשון רש"י - כל אחד ואחד מדייני ישראל היה הורג שנים, ודייני ישראל שבעה רבוא ושמונת אלפים כדאיתא בסנהדרין (יח), ולא הבינותי זה, שיהיו הנצמדים שנדונו רבים מט"ו רבוא, רובע ישראל, וחלילה. ואין דיני נפשות בדיין אחד אלא בסנהדרין של עשרים ושלשה, ועדיין יהיו מרובין ואין החסרון בחומש הפקודים (במדבר כו נא) כל כך [שבמניין קודם המגפה (לעיל א, מו) היה מספרם שש מאות אלף ושלושת אלפים וחמש מאות וחמישים, ובמניין אחרי המגפה (להלן כו, נא) היה מספרם שש מאות אלף ואלף שבע מאות ושלושים, נמצא שחסרו במגפה רק אלף שמונה מאות ועשרים איש], וכל הנצמדים מתו דכתיב (דברים ג ד) כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו ה' אלהיך מקרבך. אבל פירוש "איש אנשיו", שיהרגו השופטים כל הנצמדים, כל ב"ד וב"ד ידון את שבטו ואת אלפו, כדכתיב (שם א טו) ואקח את ראשי שבטיכם ואתן אותם ראשים עליכם שרי אלפים ושרי מאות ושטרם לשבטיכם.

אחר כך מצאתי בגמרא ירושלמי בפרק חלק (סנהדרין פ"י ה"ב) כך, וכמה הם שופטי ישראל, שבע רבוא ושמונת אלפים ושש מאות, אמר להן כל חד מנכון יקטלון תרין, נמצאו ההרוגים חמש עשרה רבוא ושבעת אלפים ומאתים. אם כן נאמר לדעתם שנתרבו ישראל בין מנין למנין הרבה מאד.

והנכון בעיני בענין הפרשה, כי מתחלה נאמר (בפסוק ג) ויצמד ישראל לבעל פעור ויחר אף ה' בישראל, כי יצא הקצף מלפני ה' החל הנגף. והשם ברחמיו אמר למשה, שישפטו השופטים ויתלו הנצמדים ולא יספה האף צדיק עם רשע, ומשה צוה כן לשופטים. וכאשר נאספו כל העדה פתח אהל מועד לעשות כדבר משה ועוד הנגף הווה בהם, והנה העז השמעוני הזה ויקרב אל אחיו את המדינית למרוד במשה ובשופטים ולעשות כן בפרהסיא, כי נשיא וגדול היה רובים עוזרים לו, או כמו שאמר רבותינו (סנהדרין פב). שאמרו לו שבטו אנו נדונין מיתה ואתה שותק. והנה התחילו משה והשופטים לבכות, ויעמד פנחס ויפלל ותעצר המגפה. ולא נדון אחד מכל העם ביד השופטים, כי השם אמר (פסוק ד) והוקע אותם וישבו חרון אף ה' מישראל, וכבר שב אפו, ולכך לא הזכיר הכתוב "ויעשו כן שופטי ישראל".

ויתכן שתהיה כוונת האגדה הנזכרת, לומר שיהיו ההרוגים לפי המצוה יותר מחמש עשרה רבוא, לומר שהיו החוטאים רבים, אבל חסד עליהם ענין פנחס. והנה נשארנו מן הנצמדים והקב"ה השמידם אחר כן טרם עברם את הירדן, זהו שכתוב (דברים ד, ג-ד) כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו ה' אלקיך מקרבך ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם היום.

לע"ר אליעזר ב"ר דוד זצ"ל

להערות הארות והצטרפות: V0527174410@GMAIL.COM

מיועד לערוך את לב הלומדים ואינו תחליף למקור חיבורו של רבנו הרמב"ן